

farmers with necessary information, increases the level of knowledge, facilitates evidence-based decision-making is important to solution this issue.

The study is to determine the characteristics of information and consulting support of agricultural cooperatives. The objective of the article is to study the nature of information and consultancy services to cooperatives, identify problems and possible further development consultancy support.

Research methods are monographic, spreadsheet, comparison.

The results of the study is to understand that counseling continues to be an important tool for the dissemination of information, consulting services to agricultural producers and rural areas. Agricultural cooperatives currently gaining momentum in its development, although there are a number of issues to be addressed. One of the areas of advisory services is to help the establishment and activities of agricultural service cooperatives. Raising awareness of agricultural advisers in the field of agricultural service cooperatives would enable them to more effectively address the problem of combining small and medium producers in cooperatives.

The National Association of Agricultural Advisory Services of Ukraine offers project "Advisory Cooperative School", which should contribute to strengthening the capacity of NAAAS in the development of agricultural service cooperatives.

Keywords: *information and consulting support, cooperative, agricultural cooperation, advisory services*

УДК 631.15.017.3

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПАЛАТ
У РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ**

М. С. ЯРОШКО, магістр МВА, здобувач кафедри менеджменту
ім. професора Й. С. Завадського, експерт проекту «Німецько-український
агрополітичний діалог» з аграрної політики
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: yaroshko@apd-ukraine.de

Анотація. Проаналізовано розвиток кооперативного руху в Німеччині, який має багаторічну історію. Визначено важливу роль сільськогосподарської палати у розвитку кооперативного руху, яка полягає у наданні консультативної допомоги малим та середнім фермерським підприємствам. Розглянуто кооперацію як елемент об'єднання для самопомоги та визначено основні кооперативні принципи, такі, як концепція «4 С»: самопомога, самоврядування,

© М. С. Ярошко, 2016

самовідповідальність та самоконтроль. У висновках до статті запропоновано наступні кроки для розвитку кооперативного руху в Україні на основі використання зарубіжного досвіду.

Ключові слова: *кооперативний рух, сільськогосподарська палата, зарубіжний досвід, цілі кооперації, кооперативи, самоврядні організації*

Актуальність. Відповідно до чинного Закону України «Про кооперацію» від 11.11.2004 року, кооперація визначається, як система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів [1, с. 35]. Водночас, як кооперативна організація, Законом зазначається кооператив або кооперативне об'єднання, де «кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування» [1, с. 35].

Кооперація в сільському господарстві широко зустрічається як у добре розвинених країнах зі сталою аграрною економікою, так і в країнах, де аграрне виробництво перебуває у глибокому процесі реформування, і розвивається на основі загальних принципів, які характеризують її як одну із форм ринкового підприємництва. Кооперація, як форма міжгосподарських зв'язків, охоплює фізичних та юридичних осіб, які працюють в одній чи суміжних сферах. Причому, учасниками сільськогосподарської кооперації можуть бути як підприємства, так і фізичні особи. Слід відзначити, що на сьогодні в Україні в господарствах населення виробляється понад 60% валової продукції сільського господарства, понад 70% продукції тваринництва, переважна частина картоплі, овочів та баштанних культур, плодів і ягід [2]. Виходячи з цього, зайнятість у домогосподарствах стала єдиним джерелом доходів для приблизно 2,6 млн селян працездатного віку. Разом з тим, селяни-одноосібники стикаються зі значними складнощами при залученні фінансових засобів для виробництва, отриманні вигідних пропозицій при закупівлі виробничих засобів та, перш за все, із гарантуванням збуту виготовленої продукції.

Активному поширенню кооперації перешкоджає певний негативний імідж серед сільськогосподарських виробників, якого поняття кооперації набуло ще за часів існування колективних господарств. У результаті, багато селян нині важко розрізняють поняття кооперації та колективізації. У зв'язку із цим, важливо визначити основні засади та цілі кооперації, а також довести до відома селян позитивні аспекти різних видів кооперації в сільськогосподарському виробництві. Важливу допомогу у вирішенні цих питань може надати запозичення іноземного досвіду в сфері кооперації та роботи самоврядних організацій, зокрема сільськогосподарських палат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зародження і становлення кооперативного руху в Україні відбувалося на межі ХІХ–ХХ століть. За радянської влади вже у 1920 р. кооперація потрапила під

жорсткий контроль держави, після чого слідувала колективізація та значна зміна структури сільськогосподарських підприємств [3, с. 87–93].

Наявні роботи з проблем вітчизняного кооперативного руху поділено на окремі групи за проблемно-хронологічним принципом: дорадянську (1861–1917 рр.), періоду Української національної революції (1917–1921 рр.), міжвоєнного періоду (1921–1939 рр.), радянської доби (1939–1991 рр.) та часів незалежності України (1991–2016 рр.) [4, с. 68–74].

На думку професора М. Й. Маліка, «Розвиток кооперації є логічним етапом розбудови ринкової економічної системи у сільському господарстві та одним із інфраструктурних елементів комплексного розвитку сільських територій» [5, с. 55–65]. Водночас, за словами автора, початок відродження реальних кооперативних відносин в аграрному секторі України було розпочато з прийняттям Верховною Радою України у 1997 році Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [6, с. 8]. Цей Закон, зокрема, передбачив можливість створення кооперативних об'єднань, що сприяло подальшому становленню національного кооперативного руху.

Наступним важливим кроком у розвитку кооперації стало прийняття Указу Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529 «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки», яким Кабінет Міністрів України та органи місцевого самоврядування зобов'язувалися здійснити заходи щодо підтримки особистих селянських господарств шляхом створення неприбуткових обслуговуючих кооперативів [7, с. 11–13]. Іншим важливим показником визнання важливості кооперативного руху в Україні в якості одного із основних напрямів реалізації структурних змін в економіці було прийняття Указу Президента України від 19.12.2000 № 1348 «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» [8, с. 219].

Європейський досвід свідчить, що у більшості кооперативних об'єднань аграрної сфери продукція, отримана від товаровиробників, піддається певній обробці чи переробці, пакуванню тощо. Це характерно, зокрема, для кооперативів, що спеціалізуються на молочній та м'ясній продукції, а також для кооперативів, що здійснюють вирощування сільськогосподарських культур, наприклад, овочів чи фруктів. Такі об'єднання займають значну частку на ринку сільськогосподарської продукції, зокрема: в Данії – 90 % ринку товарного молока, масла, сиру, у тому числі на експорт, у країнах Скандинавії та Фінляндії – 80 % ринку м'ясо-молочної продукції. У Нідерландах понад половина обсягу реалізованої продукції припадає на переробно-збутові кооперативи. Для окремих товарних груп їх частка становить набагато більше: майже 100 % для овочів, 95 % – фруктів, 90 % – вовни і вершкового масла, 85 % – сиру, 80 % – товарного і сухого молока, 65 % – цукру, 60 % – згущеного молока. У Франції і Німеччині залучення фермерських господарств до кооперативів порівняно менше, але вони реалізують на внутрішньому і зовнішньому ринках близько половини всієї продукції аграрного сектору

[9, с. 15–19]. На сьогодні в багатьох країнах Європи питання кооперації часто вирішуються через сільськогосподарські палати.

Мета дослідження – проаналізувати зарубіжний досвід роботи сільськогосподарських палат у розвитку кооперативного руху та виявити можливості його застосування у вітчизняній практиці.

Матеріали і методи дослідження. Під час підготовки матеріалу, викладеного у статті, було використано діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення розвитку сільськогосподарської кооперації. Для узагальнення теоретичних основ і формулювання висновків було використано абстрактно-логічні методи, зокрема метод аналогії та зіставлення.

Результати дослідження та їх обговорення. Кооперативний рух в Німеччині, починаючи з 1847 року, налічує вже майже 170- річну історію. Дещо пізніше, для спільної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва було засновано першу сільськогосподарську палату – у законодавчій базі (Пруський Закон про аграрні палати) 1894 року. У наступний час кооперативний сектор Німеччини пережив бурхливий розвиток і є одним із потужних рушіїв економіки. Нині майже кожен 4-й мешканець Німеччини є членом кооперативу. У цьому сегменті працює понад 1100 кооперативних банків, які, зокрема, допомагають у рефінансуванні, управлінні ліквідністю та платіжними системами, стабілізують ринок капіталу та відкривають доступ до міжнародних фінансових ринків, пропонують банківські продукти щодо управління ризиками тощо. На сьогодні німецький сільськогосподарський сектор налічує близько 2400 сільських та 2500 виробничих і споживчих кооперативів [10, с. 111–113].

Історія створення кооперативів у Німеччині, як і в радянській Україні, зазнала значного впливу в 1952–1960 роках у процесі примусової колективізації. Поряд із цим, кооперативний рух продовжував свій розвиток із поступовою консолідацією кооперативів, чия кількість до 1988 року досягла 4700, та в яких було задіяно понад 886 тис. членів. Переламним у розвитку кооперативного руху став 1991 рік із введенням обов'язкової трансформації колишніх колективних господарств в інші юридичні форми. У результаті, близько 1/3 колгоспів було перетворено на кооперативи, а 2/3 – на інші товариства приватного права (товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, командитні товариства, тощо), на основі колективного рішення [11, с. 3–7].

Важливими чинниками, що забезпечують подальший ефективний розвиток кооперативного руху, стали: введення єдиного кооперативного права для всіх кооперативів, створення аудиторських асоціацій, запровадження перехідного законодавства для регулювання питання власності, гарантування повернення особистого майна, наприклад, земельних ділянок у випадку виходу з кооперативу, запровадження прозорих правил оцінки майнового внеску та збереження за членом кооперативу права на вилучення його частки на основі індивідуального рішення. Так, частка кожного члена кооперативу мала бути оцінена та переведена у грошовий еквівалент. Це потребувало проведення оцінки

підприємства та систематизації розподілу майна за трьома критеріями: трудової участі, землекористування, іншого внесеного майна. Важливо зазначити, що цей тривалий процес було запроваджено з великою обережністю та передбачено на більше, ніж 20 років.

Розвиток сільськогосподарських палат також відбувався зі значними змінами. Під час радянської окупації Німеччини сільськогосподарські палати на сході та півдні було скасовано. Після об'єднання Німеччини в 1990 році їхнього відновлення не відбулося. Натомість, на сході основну роль у консультуванні сільськогосподарських виробників взяли на себе приватні консалтингові організації, а на півдні – державні сільськогосподарські управління. Відбувся активний перерозподіл завдань між державними органами управління та сільськогосподарськими палатами, результатом якого стало делегування певного ряду повноважень сільськогосподарським палатам від держави, зокрема щодо забезпечення професійного консультування, проведення навчання та підвищення кваліфікації працівників, підготовки запитів на отримання дотацій тощо.

Важлива роль сільськогосподарської палати у розвитку кооперативного руху полягала у наданні консультативної допомоги малим і середнім фермерським підприємствам, доведенні важливості об'єднання для самопомоги й підтримці у розробці і впровадженні статутної та звітної документації. Виконуючи функцію модератора між державними органами та сільськогосподарськими товаровиробниками, сільськогосподарські палати як самоуправні організації надавали координаційну підтримку й сприяли врахуванню позиції товаровиробників під час розробки та схвалення регулятивних рішень.

Виходячи з основних потреб сільськогосподарських товаровиробників, основними завданнями більшості сільськогосподарських кооперативів, відповідно до орієнтації їх діяльності, є постачання засобів виробництва та надання відповідних послуг; обробка та переробка сільськогосподарської продукції; а також закупка та оптова реалізація продукції (див. рисунок).

Важливо зазначити, що діюче законодавство у Німеччині у сфері кооперації лише створює правові межі для діяльності кооперативів, а не регулює їх вид діяльності. Для успішної роботи кооперативів необхідними є такі передумови у діях їхніх членів: наявність спільних економічних інтересів, небажання або неможливість приймати сторонню допомогу, бажання за власною ініціативою поліпшити своє економічне становище, а також бажання допомогти собі спільними зусиллями, а не одноосібно. Таким чином, міжнародний досвід свідчить про те, що кооперативи не формують вказівкою «згори», а лише самими їхніми членами за наявності у них на це бажання. Паралель до цього може бути проведена з організаційними засадами та напрямом діяльності сільськогосподарських палат, які, будучи за формою організації публічно-правовими корпораціями, надають підтримку сільськогосподарським товаровиробникам та представляють їхні професійні, а не політичні інтереси.

Основні цілі кооперативів, на прикладі групи Райффайзен*

*Розроблено автором на основі опрацювання літературних джерел [12] та консультування з німецькими експертами.

Засобом досягнення спільної мети в кооперативі є спільна діяльність, шляхом об'єднання на добровільних засадах. При цьому кооперативи переслідують три узагальнені цілі: задоволення економічних потреб членів кооперативу, сприяння зміцненню позиції господарств членів, а також поліпшення їхніх позицій в умовах конкуренції. Відповідно до цього, можна виокремити ряд основних кооперативних принципів (табл. 1).

Завдяки прозорості та безпечності, низькій квоті банкрутства, а також довгостроковості та орієнтації на членів і клієнтів, кооперативи в Німеччині здобули велику довіру серед населення, про що свідчить стабільність та економічне зростання кооперативного сектору. Стабільності кооперативного сектору, зокрема, було досягнуто завдяки консалтинговій та правовій підтримці з боку асоціацій та обов'язковому кооперативному аудиту. Так, серед основних кооперативних принципів можна виокремити так звану концепцію «4 С»: самодопомога, самоуправління, самовідповідальність та самоконтроль. Відповідні принципи переважно покладені і в основу функціонування сільськогосподарських палат, перш за все, самоуправління та самодопомога.

1. Основні принципи діяльності кооперативів у Німеччині*

Вид діяльності	Вільний вибір виду діяльності кооперативу
Самодопомога	Власна ініціатива членів для досягнення спільних економічних інтересів
Самоврядування	Створення внутрішнього порядку управління на основі прийняття демократичних рішень
Особиста відповідальність	Відповідальність членів за існування та збереження кооперативу, відповідальність покладається на членів із внесеним ними власного капіталу-частки у кооперативі
Солідарність	Члени несуть солідарну відповідальність, всі разом і кожен окремо відповідають за спільну справу
Добровільність	Добровільний вступ та вихід із кооперативу
Відкритість членства	Допуск до членства у кооперативі кожного, хто виявляє бажання стати членом на основі законодавчих та статутних положень
Ідентичність	Члени кооперативу є одночасно його власниками, клієнтами та постачальниками
Локальний принцип	Радіус діяльності кооперативу зазвичай обмежується невеликим регіоном з відносно однорідною структурою потреб членів
Обслуговуючий характер капіталу	Капітал кооперативу слугує не для його збільшення, як такого, а для організації та підтримки спільної діяльності членів
Саморегулювання	За винятком певних законодавчих норм (кооперативне, торгівельне та банківське право), кооперативи не піддаються впливу з боку держави
Контроль та підтримка	Обов'язковий аудит/моніторинг та професійна підтримка з боку кооперативних аудиторських асоціацій

*Розроблено автором на основі опрацювання літературних джерел [12] та консультування з німецькими експертами.

Водночас, необхідність виконувати завдання за дорученням державних органів та отримання на це додаткового фінансування розширює поняття самовідповідальності та самоконтролю, до яких частково залучається держава. Разом з тим, можливість обіймання керівної посади президента сільськогосподарської палати тільки для сільськогосподарського товаровиробника та загальне співвідношення фермерів до найманих працівників як 2:1 у сільськогосподарській палаті підкреслює спрямованість організації на самодопомогу та самоуправління.

Ґрунтуючись на сформованій в історичній ретроспективі структурі кооперативного мислення можна визначити основні права та обов'язки членів німецьких сільськогосподарських кооперативів (табл. 2).

Важлива роль сільськогосподарських палат у Німеччині полягає у наданні консультаційної підтримки фермерам та фермерським об'єднанням задля створення кооперативів, забезпечення навчання та підвищення кваліфікації персоналу, а також надання кваліфікованих послуг щодо підготовки документації з оподаткування, подання заявок на отримання

субсидій, звітування перед державними контрольними відомствами тощо. Сприяння сільськогосподарській кооперації ставиться в ряд із іншими важливими завданнями палати, зокрема щодо забезпечення виконання концепції «4 С»: самодопомога, самоврядування, самовідповідальність та самоконтроль.

2. Основні права та обов'язки членів кооперативів у Німеччині*

Права членів кооперативу:	Обов'язки членів кооперативу:
Право на вибір виду діяльності кооперативу	Дотримання положень статуту кооперативу
Право добровільного вступу та виходу з кооперативу	Сплата обов'язкових пайових внесків
Право на використання послуг кооперативу відповідно до статуту	Надання інформації про місце проживання та вид діяльності
Право на участь у прийнятті рішень: <ul style="list-style-type: none"> ✓ участь у загальних зборах із одним голосом від одного члена ✓ право на виступ на загальних зборах ✓ постановка рішень на голосування на загальних зборах ✓ право на скликання позачергових загальних зборів (за рішенням мін. 10% членів кооперативу) 	Субсидіарна матеріальна відповідальність: <ul style="list-style-type: none"> ✓ безмежна (якщо це передбачено статутом) ✓ обмежена (якщо це передбачено статутом, можлива з 1889 року) ✓ без відповідальності (якщо передбачено статутом, можливо з 1973 року)
Право на інформацію: <ul style="list-style-type: none"> ✓ огляд протоколів загальних зборів ✓ ознайомлення із загальним аудиторським висновком ✓ право на отримання інформації від органів управління 	Дотримання інших положень статуту, наприклад: <ul style="list-style-type: none"> ✓ продаж чи закупівля продукції, ✓ отримання відповідних кооперативних послуг
Право на розподіл прибутку за пайовими внесками	

*Розроблено автором на основі консультування з німецькими експертами.

Отже, ґрунтуючись на європейському досвіді можна стверджувати, що кооперативний рух має великі перспективи для підтримки малих і середніх форм господарювання, які потребують об'єднання як для отримання консолідованого доступу до виробничих ресурсів, так і для гарантування збуту й підвищення ціни на вироблену продукцію.

Враховуючи досвід розвитку кооперативного руху в Німеччині, можна визначити такі рекомендації для впровадження в Україні:

1. Розробка та впровадження єдиного (консолідованого) кооперативного законодавства та гармонізація його з іншими законодавчими актами, що має забезпечити конкурентоспроможність правової форми кооперативу по відношенню до інших форм підприємницької діяльності в сільському господарстві.

2. Впровадження якісної та ефективної системи аудиту кооперативів як гарантії подальшого розвитку системи кооперації, а також для створення додаткового інструменту моніторингу для державних органів, наглядових об'єднань та членів кредитних спілок.

3. Передбачення єдиного підходу до оподаткування й можливості певних податкових пільг як засобу стимулювання до створення кооперативів.

4. Проведення просвітницької та консультаційної діяльності щодо кооперативного руху з роз'ясненням засад діяльності сільськогосподарських кооперативів та задля подолання негативного іміджу кооперації.

Список літератури

1. Про кооперацію: закон України від 10 липня 2003 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – С. 35.

2. Роль особистих селянських господарств у структурі сільськогосподарського виробництва і їх соціально-економічна ефективність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icp.org.ua/files/122_privatehouseholds.doc

3. Гай-Нижник П. Зародження і занепад української кооперації (кінець XIX ст. – 1920 р.) / П. Гай-Нижник // Київська старовина. – 2003. – № 6. – С. 87–93.

4. Вісин В. В. Сутність терміна «кооперація»: ретроспективний аналіз визначень теоретиків і практиків кооперативного руху / В. В. Вісин, Т. М. Вісина, В. І. Ліщук // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія» : зб. наук. праць. / Луцький нац. техн. ун-т ; редкол. : відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк : Луцький НТУ, 2011. – Вип. 8 (32). – С. 68–74.

5. Малік М. Й. Кооперація в сільському господарстві: стан та перспективи / М. Й. Малік // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2009. – Вип. 6 (1). – С. 55–65.

6. Про сільськогосподарську кооперацію : закон України № 469/97-ВР від 17.07.1997 р. у редакції від 29.06.2004 р. // Урядовий кур'єр. – 1997. – 14 серпня. – С. 8.

7. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки : указ Президента України від 3 груд.1999 р. // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 49. – С. 11–13.

8. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах : указ Президента України від 19 грудня 2000 року № 1348/2000 // Офіційний вісник України. – 2001. – 5 січня. – № 51. – С. 219.

9. Манжура О. В. Аграрна кооперація: досвід Європейського Союзу для України / О. В. Манжура // Вісник «Управління розвитком». – 2015. – № 1 (179). – С. 15–19.

10. Бурачек І. В. З досвіду сільськогосподарської кооперації в Німеччині / І. В. Бурачек // Вісн. Полтавського держ. с.-г. ін-ту. – 2001. – № 5–6. С.111–113.

11. Галушко В. П. Державне регулювання та підтримка сільськогосподарського виробництва в розвинутих країнах / В. П. Галушко, В. Ф. Хоменко // Економіка АПК. – 1998. – № 11. – С. 3–7.

12. Kooperationen, Allianzen und Netzwerke: Grundlagen – Ansätze – Perspektiven [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books?id=YY9cvu2FwVIC&pg=PA409&lpg=PA409&dq=genossensch>

References

1. Pro kooperatsiiu: zakon Ukrainy vid 10 lypnia 2003 r. [About cooperation. Law of Ukraine from July, 10, 2003] (2004) / Verkhovna Rada Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 5, 35.
2. Rol osobystykh selianskykh hospodarstv u strukturi silskohospodarskoho vyrobnytstva i yikh sotsialno-ekonomichna efektyvnist [Role of the private households in the agricultural production structure and their socio-economic efficiency] [Electronic resource]. – Access mode: http://www.icp.org.ua/files/122_privatehouseholds.doc
3. Hai-Nyzhnyk P. (2003). Zarozhennia i zanepad ukraïnskoi kooperatsii (kinets XIX st. – 1920 r.) [Origin and decline of Ukrainian cooperation (end of XIX century. – 1920)] / P. Hai-Nyzhnyk // Kyivska starovyna, 6, 87–93.
4. Visyn V. V. (2011). Sutnist terminu "kooperatsiia": retrospektyvnyi analiz vyznachen teoretykiv i praktykiv kooperatyvnoho rukhu [Essence of the term "cooperation": retrospective analysis of determinations of theorists and practical workers of the cooperative movement] / V. V. Visyn, T. M. Visyna, V. I. Lishchuk // Ekonomichni nauky. Seriia "Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia": zb. nauk. prats. / Lutskyi nats. tekhn. un-t ; redkol.: vidp. red. Herasymchuk Z. V. – Lutsk : RVV Lutskoho NTU, 8 (32), 68–74.
5. Malik M. I. (2009). Kooperatsiia v silskomu hospodarstvi: stan ta perspektyvy [Cooperation in agriculture: the state and prospects] / M. I. Malik // Ekonomichni nauky. Ceriia «Oblik i finansy», 6 (1), 55–65.
6. Pro silskohospodarsku kooperatsiiu: zakon Ukrainy No. 469/97-VR vid 17.07.1997 r. u redaktsii vid 29.06.2004 r. [Law of Ukraine "About agricultural cooperation" No. 469/97-VR from 07.17.1997 as in force on 06.29.2004] (1997) // Uriadovyi kurier, 14 serpnia, 8.
7. Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorennia reformuvannia ahrarnoho sektora ekonomiky: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 3 hrud.1999 r. [About urgent measures concerning the acceleration of reformation of agricultural sector of economy: Edict of the President of Ukraine from December, 3, 1999] (1999) // Ofits. visn. Ukrainy, 49, 11–13.
8. Pro zakhody shchodo rozvytku kooperatyvnoho rukhu ta posylennia yoho roli v reformuvanni ekonomiky Ukrainy na rynkovykh zasadakh : ukaz Prezydenta Ukrainy vid 19 hrudnia 2000 roku No. 1348/2000 [Edict of the President of Ukraine "About measures to develop the cooperative movement and strengthen its role in reforming Ukraine's economy based on market principles": from December, 19, 2000 No. 1348/2000] (2001) // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 5 sichnia, 51, 219.
9. Manzhuira O. V. (2015). Ahrarna kooperatsiia: dosvid Yevropeiskoho Soiuzu dlia Ukrainy [Agricultural cooperatives: the experience of the European Union for Ukraine] / O. V. Manzhuira // Visnyk "Upravlinnia rozvytkom", 1 (179), 5–19.
10. Burachek I. V. (2001). Z dosvidu silskohospodarskoi kooperatsii v Nimechchyni [Experience of agricultural cooperatives in Germany] // Visn. Poltavskoho derzh. s.-h. in-tu, 5-6, 111–113.
11. Halushko V. P. (1998). Derzhavne rehuliuвання ta pidtrymka silskohospodarskoho vyrobnytstva v rozvynutykh krainakh [State regulation and support of agricultural production in the developed countries] / V. P. Halushko, V. F. Khomenko // Ekonomika APK, 11, 3–7.

12. Kooperationen, Allianzen und Netzwerke: Grundlagen – Ansätze – Perspektiven [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.books.google.com.ua/books?id=YY9cvu2FwVIC&pg=PA409&lpg=PA409&dq=genossenschaftsprinzipien+raiffeisen&source#v=onepage&q=genossenschaftsprinzipien%20raiffeisen&f=false>

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА РАБОТЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПАЛАТ В РАЗВИТИИ КООПЕРАТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ

М. С. Ярошко

***Аннотация.** Проанализировано развитие кооперативного движения в Германии, имеющее многолетнюю историю. Определена важная роль сельскохозяйственной палаты в развитии кооперативного движения, заключающаяся в предоставлении консультационной помощи малым и средним фермерским предприятиям. Рассмотрена кооперация как элемент объединения для самопомощи и определены основные принципы кооперации, такие, как концепция «4 С»: самопомощь, самоуправление, самоответственность и самоконтроль. В выводах к статье предложены последующие шаги развития кооперативного движения в Украине на основании использования зарубежного опыта.*

***Ключевые слова:** кооперативное движение, сельскохозяйственная палата, зарубежный опыт, цели кооперации, кооперативы, самоуправные организации*

APPLICATION OF FOREIGN EXPERIENCE OF THE CHAMBER OF AGRICULTURE IN DEVELOPMENT OF THE COOPERATIVE MOVEMENT

M. S. Yaroshko

***Abstract.** In the article was analyzed the development of the cooperative movement in Germany, which has a long history. There was defined an important role of the chamber of agriculture in the development of the cooperative movement, which is to provide advice to small and medium-sized farm enterprises. In the article cooperation is considered as an element of consolidation for self-help and defined the basic principles of cooperation, such as concept «4 S»: self-help, self-government, self-responsibility and self-control. The conclusions of the article propose next steps for the development of the cooperative movement in Ukraine based on the application of foreign experience.*

***Keywords:** cooperative movement, chamber of agriculture, foreign experience, cooperation goals, cooperatives, self-governing organization*